

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

Ігор СПІНУЛ (Кіровоград)

У статті розглянуто теоретичні аспекти розуміння сутності професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії. На основі аналізу праць науковців з проблем компетентнісної освіти автор робить спробу визначити структурні компоненти досліджуваного поняття.

В статье рассмотрены теоретические аспекты понимания сущности профессиональной компетентности будущего учителя хореографии. На основе анализа трудов ученых по проблемам компетентностного образования автор делает попытку определить структурные компоненты исследуемого понятия.

Ключові слова: компетентність, компетенції, професійна компетентність, професійна компетентність майбутнього вчителя хореографії.

Активні соціальні процеси, які відбуваються в Україні, реорганізація національної системи освіти на зразок європейської моделі передбачають

модернізацію вітчизняного освітнього простору, переосмислення його теоретико-методологічних засад. Використовування компетентнісного підходу у вищій педагогічній школі є одним з важливих концептуальних положень оновлення змісту освіти. Як зазначає І.Зязюн, «головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями» [5, с.13].

У педагогічній літературі правомірно визнається пріоритет компетентності як однієї з головних характеристик особистості вчителя хореографії поряд із гуманізмом, демократизмом, духовною культурою, комунікативністю, організаторським талантом. Процес підготовки вчителя хореографії в умовах вищого педагогічного навчального закладу необхідно спрямовувати на формування особистості фахівця нового покоління, який має поєднувати в собі високий професіоналізм фахівця-хореографа, педагога-вихователя та менеджера; добре орієнтуватися у психології вихованців; володіти мистецтвом керівництва хореографічним колективом, що й обумовлює необхідність формування його багатофункціональної професійної компетентності.

Водночас в сучасній системі підготовки майбутніх педагогів-хореографів у вищих навчальних закладах, існують значні протиріччя між зазначеними вимогами та наявним рівнем спрямованості, науково-методичного забезпечення та результативності процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії.

Розвитку професійно-педагогічної компетентності присвячені праці таких українських науковців як Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Парашенко, О.І. Пометун, С.А. Раков, О.Я. Савченко та інших, а також російських В.А. Адольфа, Є.В. Бондаревської, І.А. Зимньої, І.Ф. Ісаєва, Н.В. Кузьміної, А.К. Маркової, А.П. Тряпициної та інших. Для нашого дослідження значимі результати наукових пошуків щодо формування фахових компетентностей вчителів мистецьких дисциплін (О. Орлов, О. Олексюк, Г. Падалка, М. Масол та ін.); особливостей професійної підготовки хореографа в системі вищої гуманітарної освіти (С. Забрєдовський, С. Легка, О. Таранцева та ін.); специфіки хореографічної діяльності (К. Василенко, В. Верховинець, А. Гуменюк, Т. Пуртова, О. Отич та ін.); теорії та методики хореографічної роботи з дітьми (Г. Березова, Л. Бондаренко, А. Тараканова, Т. Ткаченко, Л. Цветкова, О. Мартиненко та ін.). Разом із тим, проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії розглядалася здебільшого опосередковано.

Мета статті полягає у розробці концептуальних засад компетентної підготовки майбутнього вчителя хореографії та в обґрунтуванні

основних підходів до формування цієї інтегрованої якості. Завданням статті є окреслення необхідних для вчителя-хореографа знань, умінь, практичних навичок та особистісних якостей, які мають забезпечити високий рівень педагогічної діяльності.

Зарубіжні та вітчизняні науковці відзначають, що набуття людиною знань, умінь і навичок, спрямованих на удосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу [9]. Ось чому важливим є усвідомлення самого поняття «компетентності», а також розуміння, які саме компетенції і як необхідно формувати у майбутнього вчителя хореографії.

Сучасна науково-педагогічна література містить достатню кількість інформації, яка спрямована на пояснення суті компетентісно орієнтованого навчання. Найбільш часто вживаними термінами є «компетенція», «компетентність», «компетентний». Розглянемо як трактують ці поняття науковці.

Їх диференціюють відомі російські вчені А. Хуторський та В.Краєвський. Виходячи з того, що в перекладі з латинської мови слово «competentia» означає коло питань, з якими людина добре обізнана, має певний досвід, – компетентність у певній галузі трактується як «володіння відповідними знаннями й здібностями, які дозволяють ґрунтовно судити про цю галузь і ефективно діяти в ній» [6, с.9], тобто компетентність є результатом набуття компетенції.

Поглиблює розуміння зазначених понять російських учених про так званих «дві освіти»: перша – та, що представлена в навчальних програмах та підручниках і підлягає обов'язковому засвоєнню й контролю; друга – свого роду «прихована освіта», тобто певні досягнення, результати, які «сприяють формуванню компетентності, особистісного досвіду й інших показників освіченості» [1, с.10] (вони не обмежуються певним набором знань та умінь). У зв'язку з цим пропонується новий підхід до модернізації освіти – на компетентісній основі. Сутність його полягає у конструюванні такого змісту, який «не зводиться до знаннево-орієнтувального компонента, а передбачає цілісний досвід розв'язання життєвих проблем, виконання ключових (тобто тих, які стосуються багатьох соціальних сфер) функцій, соціальних ролей, компетенцій» [1, с.10].

Таким чином, якщо компетенція трактується як задана норма, вимога до підготовки фахівця, то компетентність розглядається нами як сформована якість, результат діяльності, «надбання» студента.

На думку багатьох науковців, зокрема – І.Зимньої [4], І.Зязюна [5], В.Краєвського [6], О.Овчарук [9], А.Хуторського [10] та ін. становлення у останній чверті XX століття суспільства «глобальної компетентності»

зумовило перехід від парадигми «освіта на все життя» до парадигми «освіта впродовж життя», нові вимоги до якості підготовки педагогічних кадрів, зміну пріоритетів вищої освіти від першочергового формування у майбутніх фахівців фундаментальних наукових знань до розвитку у них умінь і навичок самоосвіти та готовності до самостійного відшукування та засвоєння необхідної інформації. Врахування ідей згаданих науковців дозволяє вважати, що компетентнісний підхід є основою для оновлення змісту професійної підготовки майбутнього вчителя хореографії, зумовлює розгляд професійної компетентності як складного утворення, ключової характеристики особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця, що забезпечує його функціональну готовність до здійснення хореографічно-педагогічної діяльності в навчально-виховних закладах.

Специфіка інтерпретації категорії «професійна компетентність», на думку дослідників, визначається як змістом поняття «компетентність» так і специфікою педагогічної діяльності, як певного виду професійної діяльності вчителя хореографії. Зокрема Є.Бондаревська пов'язує феномен педагогічної компетентності з поняттям «педагогічна культура», розглядає його як базовий компонент, який сприяє формуванню фахівця високої культури, а не «ремісника в освіті» [2].

Аналізуючи різні аспекти професійної компетентності А.Маркова [7] визначає її характеристики:

- компетентність не ототожнюється з освіченістю людини;
- компетентність – це поєднання психічних якостей, які дають змогу діяти самостійно та відповідально;
- основою для висновків про компетентність людини є оцінка кінцевого результату діяльності;
- компетентність є характеристикою окремої людини і проявляється у результатах її діяльності.

Т.Браже інтерпретує професійну компетентність як систему, що включає аспекти філософського, психологічного, соціологічного, культурологічного і особистісного порядку. Дослідниця вважає, що професійна компетентність людей, що працюють в системі «людина – людина» (викладачі, вчителі), визначається не тільки базовими (науковими) знаннями і уміннями, але і ціннісними орієнтаціями фахівця, мотивами його діяльності, розумінням себе і свого місця у світі, стилем взаємин з людьми, з якими він працює, його загальною культурою, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу. У професії педагога до цього списку додається володіння методикою викладання предмету; здатність розуміти і впливати на духовний світ своїх вихованців; пошана до них; професійно значущі особисті якості. Відсутність хоч би одного з компонентів, на думку Т.Браже, руйнує всю

систему і зменшує ефективність діяльності педагога. Отже, виділяються такі показники досліджуваного поняття, як володіння професійними знаннями і уміннями, ціннісні орієнтації в соціумі, культура, що виявляється в мові, стилі спілкування, відношенні викладача до себе, своєї практичної діяльності [3].

У цьому контексті, на нашу думку, цілком обґрунтованим є висновок, що професійна компетентність майбутнього вчителя хореографії змістовно має містити не тільки знання, уміння, когнітивні компетенції, але й передбачає інтеріоризацію ним ціннісного ставлення до хореографічно-педагогічної діяльності в освітньо-виховних закладах, формування позитивної мотивації, зразків творчої та комунікативної діяльності у професійному та соціокультурному середовищах.

І. Зязюн [5] розглядає поняття професійної компетентності вчителя у структурі педагогічної майстерності та визначає такі її складові: професійні знання; педагогічна спрямованість особистості вчителя на систему цінностей, набутих у процесі життєдіяльності людини; здібності до педагогічної діяльності (комунікативні, перцептивні, динамічні, емоційні, креативні, оптимістичне прогнозування); педагогічна техніка, необхідна для виконання професійних функцій, а саме: уміння володіти собою, керувати своїм емоційним станом, уміння співпрацювати, володіння технікою мовлення тощо.

Узагальнюючи вищеназвані підходи ми вважаємо за можливе обґрунтувати власне визначення професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії, розглядаючи її як інтегроване утворення у цілісній професійній структурі особистості студента, що є одним із проявів його професійного розвитку та професійно-педагогічної культури, показником сформованості професійно необхідних якостей і характеристик на засадах системи психолого-педагогічних та фахових знань, умінь та навичок, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ хореографічного мистецтва відповідно до суспільних вимог та цінностей, що зумовлюють необхідний рівень готовності до здійснення хореографічно-педагогічної діяльності, забезпечують високий рівень самоорганізації та професійної самореалізації.

У науці відомі спроби структурувати професійну компетентність майбутніх фахівців, хоча однастайності у поглядах не спостерігається. Наприклад, для одних дослідників компетентність – це єдність когнітивного, предметно-практичного й особистісного досвіду [1]; інші у її структурі виділяють мотиваційний, змістовий та процесуальний компоненти [9, С. 34-46]; зарубіжні дослідники переважно визначають три основних елементи в компетентнісній освіті – знання, уміння і навички, цінності (ставлення) [9, с.17]; експерти програми «DeSeCo» вважають, що структура компетентності охоплює пізнавальні ставлення і

практичні навички, цінності, емоції, поведінкові компоненти, знання і вміння [9, с.10].

М. Михаськова [8], аналізуючи у своєму дисертаційному дослідженні різні підходи до розкриття поняття «компетентність», дійшла висновку, що всі характеристики компетентності майбутнього вчителя музики можна віднести до трьох компонентів: когнітивного; практично-творчого; ціннісно-орієнтаційного.

Спираючись на запропоновану структуру компетентності майбутнього вчителя музики, окреслимо основні складові професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії.

Важливе місце займають знання, які є основою *когнітивного компоненту* професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії. І ми ці знання умовно розділяємо на два типи: психолого-педагогічні та фахові. *Психолого-педагогічні* відображають: знання теорії та методики виховного процесу, його мети, завдань, принципів, закономірностей, змісту, способів, форм методів; знання методики організації роботи з дитячим хореографічним колективом; знання психології танцювальних та музичних здібностей людини; знання особливостей вікового фізіологічного розвитку дітей; знання теорії та методики викладання хореографічних дисциплін та знання того, як зробити сам процес виховання та хореографічну діяльність провідними способами розвитку особистості; знання соціально-психологічних особливостей у сфері педагогічного спілкування тощо. *Фахові* відображають: знання найбільш загальних тенденцій розвитку світового та національного хореографічного, драматичного, образотворчого мистецтва; знання особливостей сучасної пластично-рухової мови; знання методології хореографічної діяльності й закономірностей композиційної будови танцю; знання біографічних відомостей життя та творчості видатних хореографів, балетмейстерів і виконавців; знання історії створення значущих для розвитку мистецтва хореографічних постановок; елементарні знання теорії музики тощо.

До складу *практично-творчого компоненту* професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії включено педагогічні та хореографічно виконавські уміння і навички, до яких можуть бути віднесені сформованість і відпрацьованість різних видів танцювальної техніки, артистизм, володіння процесом виконання, вміння перевтілюватись та передавати художні образи, навички хореографічної імпровізації.

Отже, окреслимо виконавсько-педагогічні вміння, необхідні вчителю хореографії: творчо проводити заняття хореографії у відповідності з метою, принципами і завданнями організації навчально-виховної роботи; загальнопедагогічні вміння (комунікативні,

проектувальні, конструктивні, акторські й режисерські, логіко-професійні, методичні, дидактичні, організаційні); здійснювати художньо-педагогічне спілкування з дітьми; самостійно добирати танцювальний та музичний матеріал до занять; сприймати, інтерпретувати та виразно виконувати танцювальні рухи; аналізувати структуру та принципи побудови хореографічних постановок; визначати на слух стилі, жанри та форми музичного матеріалу; аналізувати, узагальнювати й використовувати в своїй роботі передовий педагогічний досвід у сфері художньо-естетичного виховання школярів; критично оцінювати результати власної педагогічної діяльності; творчо підходити і впроваджувати нові методики, програми та ідеї.

У контексті впровадження «компетентнісного підходу» та методологічної переорієнтації змісту мистецьких дисциплін постає питання щодо розвитку ціннісних орієнтацій майбутніх учителів. У педагогічній літературі ціннісні орієнтації розглядаються як відносно стійка система фіксованих установок особистості, зумовлена певними цінностями, яка виявляється в здатності суб'єкта до цілісного усвідомлення й адекватного переживання явищ дійсності й мистецтва, готовності до вибіркової оцінної діяльності в будь-якій сфері. Певна кількість дослідників вважає, що саме навчальний процес закладає ціннісно-мотиваційні основи професійно-педагогічної діяльності вчителя та розглядає мотивацію як психологічну реальність (ціннісні орієнтації, потреби, мотиви), реалізовану в навчанні. Тому ціннісно-орієнтаційний компонент визначається не тільки з позицій об'єктивно-ідеальних норм, необхідних учителю, але й з позицій реального навчального процесу.

На нашу думку, основу *ціннісно-орієнтаційного* компонента професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії становлять інтериоризовані педагогічні цінності (загальнолюдські гуманістичні цінності; цінності, що пов'язані із самоствердженням, самовдосконаленням та самореалізацією у суспільстві й професійній субкультурі тощо), що має свідчити про сприйняття особистістю означених цінностей та сформованість на їхній основі ієрархії потреб та ціннісних орієнтацій, що зумовлюють активність та спрямованість особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця. Також важливу роль відіграє особистісне ставлення майбутніх учителів-хореографів до танцю і процесу його пізнання, постає питання необхідності виявлення кожним індивідом особистісного сенсу хореографічного твору.

Висновки. Професійна компетентність вчителя хореографії розглядається нами як інтегроване утворення у цілісній професійній структурі особистості студента, що є одним із проявів його професійного розвитку та професійно-педагогічної культури, показником

сформованості професійно необхідних якостей і характеристик на засадах системи психолого-педагогічних та фахових знань, умінь та навичок, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ хореографічного мистецтва відповідно до суспільних вимог та цінностей, що зумовлюють необхідний рівень готовності до здійснення хореографічно-педагогічної діяльності, забезпечують високий рівень самоорганізації та професійної самореалізації. Структура професійної компетентності майбутнього вчителя-хореографа складається з трьох компонентів: когнітивного, практично-творчого, ціннісно-орієнтаційного.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Пріоритетним напрямком подальших досліджень вважаємо розгляд питання формування професійної компетентності майбутніх вчителів хореографії у процесі професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8–14.
2. Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования. – Ростов-на-Дону, 2000. – 352 с.
3. Браже Т.Г. Из опыта развития общей культуры учителя. // Педагогика.– 1993.– № 2.– С. 70.
4. Зимняя И. Ключевые компетентности. – Высшее образование. – 2003. – №5.
5. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – К.; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – С.10-18
6. Краевский В.В., Хуторской А.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 3–10.
7. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.
8. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / М. А. Михаськова. – К., 2007. – 234 с.
9. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 112с.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты: Доклад на отделении философии образования и теории педагогики РАО 23 апреля 2002. – Центр «Эйдос» WWW/eidos.ru/news/compet/htm

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Спінул Ігор Васильович – доцент кафедри хореографії Кіровоградського державного педагогічного університету імені В.Винниченка

Коло наукових інтересів: дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх учителів хореографії.